

ISTORIA HERBARULUI

Valeriu ALEXIU*

Cele mai vechi herbarii, cunoscute astăzi, sunt cele găsite în arhivele italiene, în biblioteca Angelica din Roma. Ele datează din clasicism, unul dintre ele aparținând medicului Petrolini, prieten al lui Aldrovandi, celălalt, probabil, aparținând chiar lui Aldrovandi însuși. Ele au o mare însemnătate pentru istoria botanicii, arătând că, după 60 de ani de la descoperirea Americii, de exemplu, porumbul era cunoscut în Italia, la fel trestia de zahăr, *Opuntia*, *Tagetes* etc., plante aduse din Mexic de către Cortez.

În secolele XVI-VII, s-a acumulat o mare cantitate de material botanic. Prin descoperirea Americii și prin marile călătorii geografice a fost descris un mare număr de specii de plante, impunându-se, astfel, găsirea unor sisteme de clasificare a acestora. Începând cu secolul al XVI-lea, ca rezultat al marilor călătorii, prin care se descoperă noi teritorii cu noi specii de plante, sunt aduse și aclimatizate exemplare cultivate în grădini speciale care, cu timpul, au primit denumirea de “grădini botanice” (Padua–1545, Bologna–1567, Leida–1577, Heidelberg–1593). Acum se pun bazele metodei de conservare a plantelor prin uscarea și presarea, constituindu-se primele colecții cunoscute sub numele inițial de “*hortus siccus*”, iar mai târziu de “*herbar*”. În felul acesta se ajunge la acumularea unui material botanic foarte bogat care, pentru a fi studiat, se impunea a fi sistematizat.

Herbarul lui Ulise Aldrovandi (datând din 1554) are 17 volume, conținând 5065 de plante în 4378 coli. În 1796 a fost dus la Paris, dar, în urma Congresului de la Viena, din 1815, a fost restituit italienilor. Astăzi el poate fi cercetat în Grădina Botanică din Bologna.

Un alt herbar este cel al lui Andrea Cesalpino, din 1568. El este mult mai mic, conținând numai 768 de coli. Are meritul de a fi realizat după o primă încercare de clasificare.

În Franța, Jean Girault lasă urmașilor un herbar conținând 313 coli cu plante cusute pe hârtie. Medicul german L. Rauwolff din Ausburg, vestit prin călătoriile sale în Orient, lasă un herbar format din patru volume, astăzi parte componentă a herbarului Rijks din Leyda. Acest herbar conține plante din Franța, Italia și Elveția. După moartea lui Rauwolff, herbarul ajunge în proprietatea prințului Bavariei, apoi, în timpul războiului de 30 de ani, aparține suedezilor, de unde ajunge la Leyda, în posesia profesorului Isaak Voss. Englezii i-au oferit 8000 de mărci pentru herbar, dar au fost refuzați.

Hieronimus Harder din Ulm realizează un herbar cu plante din Alpii suabi. Primul său herbar, de 430 de plante, aparține astăzi Academiei forestiere din Therandt. Plantele sunt lipite pe ambele fețe ale hârtiei. Hardier întregește, prin desene, rădăcinile, bulbii și fructele cărnoase. În herbarul său apare și pătlăgeaua roșie, citată, în 1560, pentru prima dată, de Anguillara sub numele de “Pomi de Peru”. Al doilea herbar al lui Harder a fost achiziționat de Muzeul de Științe Naturale din Viena.

Toate aceste preocupări de herbaristică din Franța, Italia, Germania sunt influențate de apariția lucrării lui Brunfels, “Carte despre buruieni”. Herbariile erau, în acea vreme, simple curiozități, ceea ce reiese și din faptul că Cesalpino și Harder le donau prinților. Aceste culegeri de plante uscate nici nu se numeau herbarii, ci “carte de buruieni” sau “codex”. Prima denumire de “*Herbarium vivum*” aparține medicului Gaspar Ratzenberg (1572-1598) din Naumburg. Botanistul Bauhin folosește termenul de “*hortus siccus*” (grădină uscată), în anul 1620. Adrian Spiigel (1606) folosește termenul de “*hortus hyemaliis*” (grădină de iarnă). El dă și câteva indicații, pentru prima dată, de realizare a unui herbar.

K. Gesner folosește, pentru prima dată, cuvântul *Herbarium* pentru o colecție de plante uscate, în 1556. Termenul nu a fost acceptat imediat. Chiar Linnée, în 1756, vorbește tot de

* Universitatea din Pitești

“hortus mortuus” (grădină moartă), iar Erhart, pentru colecția sa de exsiccate, folosea, în 1780, numele de “Phytophylecium”.

După cum ne relatează reputata botanistă Ana Paucă, “vechile herbarii din secolul al XVI-lea se aseamănă cu acelea făcute astăzi de copii: calitățile estetice și curiozitățile joacă rolul principal. Rădăcina plantelor lipsește aproape totdeauna, în locul ei găsim adesea figurate ghivece, din care parcă ies plantele uscate”.

Multe herbarii din această perioadă au dispărut. Desigur, trebuie să existe, încă, herbarii păstrate în arhive, castele sau chiar mănăstiri. Dr. J. Schuster apreciază că în Spania sau în Anglia, multe herbarii pot exista în colecțiile particulare, necunoscute încă.

După adoptarea nomenclurii binare, herbariile iau o mai mare dezvoltare. Toate denumirile nou create erau probate prin plante păstrate în herbarii. Pentru toate speciile noi recunoscute, în afara denumiri binomiale latinești, este obligatorie o descriere, totdeauna în latină, și un exemplar depus într-un herbar (de exemplu, Herbarul Muzeului Național de Istorie Naturală din Paris posedă 8 milioane de eşantioane, cel al Facultății de Științe din Lyon, în jur de 4 milioane).

Herbarul lui Linnée, împreună cu toate cărțile sale, scrisorile și manuscrisele cuprinse în 26 de lăzi, au fost cumpărate cu 1088 de pfunzi, de naturalistul James Edward Smith. După moartea sa, colecția a fost cumpărată de Societatea Linéeană din Londra, unde se află și acum. Ca dovadă a aprecierii acestei comori științifice, regele Suediei a trimis o navă de război ca să prindă nava engleză ce ducea colecția marelui botanist, încercare eșuată însă.

În secolele XVII și XVIII, numărul herbariilor crește. Însuși Goethe își îndreaptă atenția asupra misterului plantei, acesta urmărind transformările suferite, în timpul creșterii și dezvoltării, de diferite părți ale ei.

Rămân remarcabile herbariile botaniștilor de Candolle, R. Brown, Al. Von Humboldt, Stenberg etc. Ei urmăreau morfologia, anatomia, geografia și sistematica plantelor. Pregăteau apariția inegalabilei opere darwiniene. Marile herbarii ofereau material de cercetare, devenind instrumentul de studiu și al învățământului botanic.

Prin apariția revistei “Herbarium”, se realizează primul instrument de stimulare a schimbului de colecții herbaristice științifice.

Sunt puțin cunoscute date privind marile herbarii. Despre Herbarul Muzeului botanic de la Berlin-Dahlem a scris J. Urbans, în 1916. Această colecție a fost distrusă în urma bombardamentelor din timpul războiului mondial.

Rolul herbariilor științifice în învățământul de toate gradele este imens. Niciodată nu se va putea înlocui planta însăși, cu desenul sau fotografia. Herbarul, indiferent de valoarea desenelor și a fotografiilor, își are valoarea sa. Prin el, elevii sunt puși în contact direct cu natura.

Colecțiile și herbariile Institutelor de Biologie din țară, de la București, Cluj, Iași sunt adevărate comori naționale. În cadrul universităților, fiecare facultate cu profil biologic sau agricol posedă câte un herbar științific și didactic. De asemenea, muzeele de științele naturii păstrează mii de coli herbaristice, ce subliniază marea diversitate floristică din țara noastră. În acest sens, Catedra de Biologie –Horticultură a Universității din Pitești are o impresionantă colecție herbaristică, pusă la dispoziția studiului cadrelor universitaere și a studenților. De asemenea, Muzeul Județean Argeș tezaurizează o colecție botanică de cca 25.000 de coli, cu specii de plante rare, relice, endemice și monumente ale naturii.